

Nikâhta Denkliğe Konu Olan Vasıflar ve Bunların Fıkhî Tesiri*

The Qualifications that are Subject of Equivalence in Marriage and Their Fiqhi Effect

Fatih ÇINAR^a

^a Arş. Gör. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı
e-Posta: fatih11982@hotmail.com , <https://orcid.org/0000-0002-5901-3135>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	22.01.2020
Kabul Tarihi:	01.05.2020
Yayın Tarihi:	29.06.2020

Özet

Bu yazı nikâhta zikredilen denklik/kefâet şartları ve bunların fıkhî tesiri hakkındadır. Bu çerçevede denklik şartlarının ne olduğu ve bunların hukukî açıdan tesiri olup olmadığı ele alınmıştır. Yazının metaryallerini toplamak için ilgili klasik fıkhî ve diğer eserler derinlemesine araştırılmıştır. Tabiatıyla yeni çalışmalardan da istifade edilmiştir. Elde edilen bulgular sistemli bir şekilde tasnif edilerek yorumlamaya tabi tutulmuştur. Evlilikte denklik meselesine genellikle lüzûm şartı çerçevesinde temas edilmiştir. Buna göre evlilik akdinin bağlayıcı olabilmesi için denklik gerekli olmaktadır. İslam fakihleri evlilik akdinin bağlayıcı olabilmesi, diğer bir ifadeyle veli veya kıza fesih yetkisi vermekten hali olması için bazı vasıflar sıralamışlardır. Her bir şartta olmasa da genel olarak denkliğin nikâh akdinde şart olduğu hususunda çoğunluk görüş birliğine varmıştır.

Bir fıkhî terimi olarak denkliğin evlilik akdi bağlamında, “erkeğin evlenmek istediği kadına çeşitli açılardan denk olması” şeklinde tanımlandığı söylenebilir. Denkliğin aslî tarafları erkek ve kızdır, ama akit esnasında kızın erkeğe değil, erkeğin kıza denk olması gerekli görülmüştür. Bu sebeple erkek, kendine denk olsun olmasın istediği herhangi bir kıza talip olup, kızın muvafakat etmesi halinde onunla evlilik akdi yapabilir. Öte yandan erkeğin kıza denk olmadığı bir durumda cari olan akdin feshi söz konusu olabilir. Nikâh akdinin feshini bizzat kadının kendisi talep edebildiği gibi veliler de talep edebilir. Fakihler feshe imkân veren vasıfları din, neseb, haseb, hürriyet, meslek, mal, yaş farkı ve kusurlardan hali olmak şeklinde sekiz mesele olarak zikretmiştir. Bu vasıflardan en önemlisi olarak zikredilen dinde dahi ihtilaf çıkmıştır. Nitekim az sayıda âlim nikâh akdinde kuruluş ve bağlayıcılık cihetinden denkliği hiçbir şekilde şart olarak muteber görmemiştir. Söz konusu âlimlerin denkliği kabul etmeyen görüşleri din kıstasının mahiyeti cihetinde bir sorun teşkil edebilir. Din kıstası inanç farkı veya dindarlık yahut da her ikisini birlikte ihtiva etmektedir. Şu kadar var ki din farkından ötürü kadının erkeğe veya erkeğin kadına haram olduğu muhtelif durumlar nikâhın şartları arasında açıklanarak neticede Müslüman kadının kâfir bir erkeğe haram olduğunda âlimler ittifak etmiştir. Bu nedenle din kıstasını din farkı değil de dindarlık açısından ele almak daha isabetli bir yaklaşım olacaktır. Zikredilen deliller bağlamında denkliği kabul etmeyen fakihlerin görüşlerinin tercihe şayan olduğu söylenebilir. Buna göre denkliğe konu vasıfların fıkhî yönden bir tesiri olmadığı, bununla birlikte doğru eş seçiminde yol gösterici bir rol üstlendiği düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Nikâh, Denklik.

* Bu makale, 15-24 Nisan 2019 tarihlerinde Mekke’de düzenlenen Uluslararası Asya Modern Bilimler Kongresi’nde sunduğum “Evlilik Akdinde Denklik Şartları” başlıklı bildirimim makaleye dönüştürülmüş halindedir. Ayrıca bu makalenin yazımı esnasında tarafımızca tamamlanan “İslam Aile Hukuku Bağlamında İbn Kayyim el-Cevziyye’nin Görüşleri” isimli doktora tezinden de istifade edilmiştir.

Giriş

Evlilik bütün dinler ve hukuk sistemlerinde meşru görüşmüş, dolayısıyla hakkında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Muamellate dair bir konu olmasına rağmen evlilik, kimi fakihlerce bir tür ibadet olarak kabul edilmiştir. Bu durum onun önemini artırması yanında, muhafazası için de dikkate alınması gereken bir nitele olarak düşünülmüştür. Bununla birlikte Son yıllarda kişisel özgürlüklerin önünde, evliliğin engel teşkil ettiği yönünde bir algı oluşturulmaya çalışılarak aileyi yıpratma çabaları yadsınamaz bir olgudur.

Ailenin öneminden hareket eden âlimler şer'î metinleri temel alarak evliliğin rükûn, in'ikâd ve sıhhat şartları yanında akdin fesihden hali olması için denklik şartları sıralamışlardır. Umumiyetle lüzûm şartı olarak zikredilen denklik, taraflar arasında sosyo-ekonomik vb. pek çok açıdan kefaetin bulunmasını gerekli kılar. Zira denklik bulunmaması nedeniyle zaman zaman ailede huzur ve mutluluk yerini anlaşmazlıklar, son tahlilde ise boşanmalar alabilmektedir.

Denkliğin evliliğe etkisinin tartışılacağı bu çalışmanın odağında kefaet şartları ve bunların fıkhî tesiri olacaktır. Böylelikle denkliğin ve bu çerçevede zikredilen vasıfların hukukî yönü tespit ve tahlil edilecektir. Denklik vasıflarını detaylı denilebilecek bir şekilde ele alan çeşitli çalışmalar yapıldığından bu vasıflara temas etmekle birlikte onların mahiyetine dair ayrıntılı bilgi verilmeyecektir. Ancak denklik vasıflarını muteber telakki eden ve etmeyen âlimlerin yaklaşımlarına temas edilerek aslında hangi denklik şartlarının ittifakla muteber olduğu veya olmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Daha sonra bu vasıfları hiçbir şekilde kabul etmeyen âlimler ve her iki tarafın delillerine temas edilerek veli ve kızın izni bağlamında bu vasıfların hukukî açıdan oynadığı rol değerlendirilecektir.

1- Denkliğin Muhtevası ve Tarafları

Kefaet/denklik sözlükte, “eş, denk, benzer,” anlamlarına gelir.¹ Istılahta ise evlilik akdinde “erkeğin evlenmek istediği kadına denk olması” şeklinde tanımlanır.² Denklik meselesi çoğunlukla lüzûm şartları bağlamında ele alınmıştır.³ Diğer yandan onu nefaz, sıhhat veya in'ikâd şartları çerçevesinde değerlendiren âlimler olmuştur.⁴ Nitekim Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) iki görüşünden birine göre deklilik, sıhhat; Ebû Hanîfe'den (ö. 150/767) gelen bir görüşe göre ise in'ikâd şartıdır.⁵

Denkliğin akdin in'ikâd veya sıhhat şartlarından sayılması halinde tarafların rızalarının akde sıhhat yönünden herhangi bir etkisi olmayacağı aşikârdır. Çünkü bu durumda denklik

¹ Nesefî, Necmeddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed, *Tilbetü't-talebe fî'l-istilâhâtî'l-fıkhîyye*, nşr. Hâlid Abdurrahman el-Ak, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1995, s. 127.

² Cürçânî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali eş-Şerîf, *et-Ta'rifât*, thk. Âdil Enver Hızır, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007, s. 169; Cezîrî, Abdurrahman, *Kitâbu'l-fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 2003, IV, 44; Aktan, Hamza, “Kefaet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXV, 116, ss. 166-168, Ankara 2002.

³ Kâsânî, Ebû Bekir 'Alâeddîn Ebû Bekir b. Mes'ûd, *Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, II, 317; Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li-ta'îli'l-Muhtâr*, thk. Beşşâr Bekrî Arabî, Dâru Kubâ, Dumaşk ts. II, 115; İbn Âbidîn, Muhammed Emîn, *Reddül-muhtâr 'alâ Düreri'l-muhtâr şerhu Tenviri'l-ebzar*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avvid, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Beyrut 2003, IV, 204; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhîyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1976, II, 71; Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 2014, I, 335.

⁴ Zeydan, Abdulkarim, *el-Mufassal fî ahkâmi'l-mer'e ve'l-beytü'l-müslim fî's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, VI, 105.

⁵ İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni*, thk. Abdullâh b. Abdulmuhsin Türkî-Adulfettâh Muhammed el-Hulû, Dâru 'Alemlü'l-Kütüb, Riyad ts. IX, 387; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, II, 72.

kul hakkı değil Allah hakkı kapsamına girmektedir. Kefâetin tarafları erkek, kız ve velilerdir. Denkliğin kadında aranacağı şeklindeki kimi görüşler⁶ zikredilmesine rağmen denklik, esasında erkekte aranır.⁷ Bu itibarla erkek, kendine denk olsun olmasın istediği kadınlı evlilik akdi yapabilir.⁸ Denkliğin erkekte aranması kadını koruma amacı taşır.⁹ Erkeğin ise evleneceği kadına denk olma ihtiyacı yoktur. Diğer yandan denklik ailenin sosyal yönünü yansıtmaktadır.¹⁰

2- Denklik Konusunda Mezheplerin Görüşü

Genel olarak mezhepler nazarında denkliğin arandığı bilinmektedir. Serahsi'nin (ö. 483/1090) ifadesine göre erkekte denkliğin bulunmaması kadının ailesi için utanç vesilesidir.¹¹ Kâsânî (ö. 587/1191), onun şart koşulmasını nikâhtan elde edilecek maslahatın gereği olarak izah etmektedir.¹² Bu durumda Mâverdi'nin (ö. 450/1058) de dediği gibi kızın ailesine bir ayıp sirayet etmektedir ki bu da mefsetet anlamına gelir.¹³ Denkliğe konu olan özellikler fakihlere göre farklılık arz etmektedir. Bu itibarla burada mezheplere göre hangi hususlarda ittifak ve ihtilaf olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

I- Hanefiler

Kefâetin evlilik akdinde aranan bir şart olduğunda Hanefilerin fikir birliği içinde olduğu söylenebilir.¹⁴ Onlar genel olarak şu altı konuda denklik arandığını kaydetmiştir: “Din, neseb, hürriyet, mal, meslek, haseb.”¹⁵ Ancak Kudûri (ö. 428/1037) denklik kıstası için “neseb, din ve mal” şeklinde üç madde zikretmiştir.¹⁶ Suğdı (461/1068), “din, neseb, mal ve meslek” şeklinde dört,¹⁷ Serahsi ise “neseb, hürriyet, mal, meslek ve haseb” şeklinde beş konu saymıştır.¹⁸ *Hukuk-ı Aile Kararnâmesi* ise ölçüyü “mal ve meslek” şeklinde ikiyle sınırlamıştır.¹⁹

Zikredilen konularda Hanefi imamların da görüş ayrılığı içinde olduğu anlaşılmaktadır. Serahsi'nin ifadesine göre Ebû Hanîfe, mesleği muteber görmezken Ebû Yusuf (ö. 182/798) muteber telakki etmiştir. Yine Serahsi haseb şartının Ebû Yusuf ve Muhammed (ö. 189/805) tarafından şart koşulduğunu Ebû Hanîfe'den bu konuda herhangi bir görüş zikredilmediğini kaydeder. Fakat doğru görüşe göre onun nazarında şart olmadığını söyler.²⁰ Kâsânî ise din

⁶ Dirik, Mehmet, “İslâm Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2015, XXVI, s. 232, ss. 229-262, 2015.

⁷ Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, İFAV Yayınları, İstanbul 2012, s. 51.

⁸ Kâsânî, *Bedâi'*, II, 320; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 397; Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyeye*, Dâru Sâdır, yy. ts. I, 290; Cezîri, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, IV, 47.

⁹ Gümüş, Emine, *İslâm Hukukuna Göre Eşler Arasında Denklik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1999, s. 43.

¹⁰ Ferruh, Ömer, *İslam Aile Hukuku*, Sebil Yayinevi, İstanbul 1994, s. 81.

¹¹ Serahsi, Ebû Bekir Muhammed b. Ebû Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1989, V, 25-26.

¹² Kâsânî, *Bedâi'*, II, 317.

¹³ Mâverdi, Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Mu'avvid-Âdil Ahmed Abdulmevcüd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, IX, 100.

¹⁴ Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, thk. Abdullah Nezir Ahmed, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1995, II, 252.

¹⁵ Hallâf, Abdulvehhâb, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kalem, Kuveyt 1990, s. 69-71.

¹⁶ Kudûri, Ebu'l-Huseyin Ahmed b. Muhammed, *Muhtasarü'l-Kudûri fi'l-fikhi'l-Hanefi*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed 'Uveyda, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, s. 146-147.

¹⁷ Suğdı, Ebu'l-Hasan Ali b. el-Hüseyin, *en-Nütef fi'l-fetâvâ*, thk. Selahaddin en-Nâhî, Müessesetü'r-Risâle-Dâru'l-Furkân, Beyrut-Umman 1984, I, 290-291.

¹⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, V, 24.

¹⁹ Heyet, *Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*, nşr. Orhan Çeker, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2016, md. 45.

²⁰ Serahsi, *el-Mebsût*, V, 25. Ayrıca bkz. Merginâni, Ebu'l-Hasan Burhâneddin Ali, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedi*,

lafzı kullanarak ele aldığı hasebi Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'un geçerli saydığını, buna karşılık İmam Muhammed'in geçerli saymadığını zikreder.²¹ Merginânî (ö. 593/1197) de bunu teyit eder.²² Kâsânî, mal konusunda her üç imamın da ittifak ettiğini, başka bir rivayete göre ise Ebû Yusuf'un buna muhalefet ettiğini belirtmesine rağmen ilk görüşün evla olduğunu ifade eder.²³ Görüldüğü üzere mal, haseb ve meslek konularında Hanefiler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Öte yandan her üç imamın da neseb ve hürriyetin denklik açısından şart olduğu konusunda ittifak ettiği anlaşılmaktadır.

II- Mâlikîler

İmam Mâlik (ö. 179/795) nezdinde tek kafâet şartı, Hattâbî²⁴ (ö. 388/998), Kâdi Abdulvehhâb²⁵ (ö. 422/1031) ve İbn Abdülberri'nin²⁶ (ö. 463/1071) vurguladığı gibi dindir. Diğer yandan Mevvâk (ö. 897/1492) vb. âlimler ise din ve ayıplardan uzak olmak şeklinde iki şart zikretmiştir.²⁷

III- Şâfiîler

Evlilik akdinde denkliğin arandığını ifade eden Şîrâzî (ö. 476/1083) "din, neseb, hürriyet ve meslek" şeklinde dört şart zikrederek, mal konusunda ise ihtilaf bulunduğunu belirtmiştir.²⁸ Mâverdî ise "din, neseb, hürriyet, keseb/meslek, mal, yaş farkı ve kusurlardan hali olmak" şeklinde yedi madde kaydetmiştir.²⁹

Cüveynî (ö. 478/1085), Mâverdî'nin zikrettiği "mal ve yaş farkı" dışındaki maddeleri saydıktan sonra mal konusunda görüş ayrılığı olduğunu söylemiş, yaş farkına ise temas etmemiştir.³⁰ İmrânî (ö. 558/1163) yaş farkı dışındaki altı maddeyi zikretmiştir.³¹ Râfîi (ö. 623/1226) ise mal dışındaki beş maddeye itibar etmiştir.³² Nevevî'nin (ö. 676/1277) kaydına göre İbnü'l-Münzir'in (318/930) Büveytî (ö. 231/846) kanalıyla yaptığı nakilde Şâfiî (ö. 204/820) sadece din kıstasını muteber görmüştür.³³

IV- Hanbelîler

İbn Kudâme'nin (ö. 620/1223) nakline göre Ahmed b. Hanbel sadece "din ve neseb"i

thk. Ahmed Mahmud eş-Şehâde, Dâru'l-Farfür, Dimaşk 2006, I, 608.

²¹ Kâsânî, *Bedâi'*, II, 320.

²² Merginânî, *el-Hidâye*, I, 607.

²³ Kâsânî, *Bedâi'*, II, 319.

²⁴ Hattâbî, Ebû Süleyman Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim, *Me'âlimü's-Sünen*, nşr. Muhammed Râgıb et-Tabbâh, el-Metbbaatü'l-İlmiyye, Halep 1932, III, 207.

²⁵ İbn Abdülberri, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah, *et-Temhîd li-mâ fi'l-Muvatta mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, nşr. Mustafa b. Ahmed el-Alevî-Muhammed Abdülkebir el-Bekrî, Vezâretü Umümi'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Mağrib 1967, XIX, 163.

²⁶ Kâdi Abdulvehhâb, Ebû Muhammed b. Ali b. Nasr, *'Uyûnu'l-mesâil*, thk. Ali Muhammed İbrâhim, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2009, s. 302.

²⁷ Mevvâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf, *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasar Halîl (Mevâhibü'l-celîl içinde)* nşr. Zekeriyâ Umeyrât, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad 2003, V, 106. Ayrıca bkz. Tusûli, Ebu'l-Hasan Ali b. Abdüsselâm, *el-Behce fî şerhi't-Tuhfe*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1998, I, 412-413; Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuh*, Dâru'l-Fıkr, Dimaşk 1985, VII, 229.

²⁸ Şîrâzî, Ebû İshak İbrâhim b. Ali, *el-Mühezzeb fî fıkhî'l-İmâmi's-Şâfiî*, nşr. Zekeriyâ Umeyrat, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1995, II, 433-434.

²⁹ Mâverdî, *el-Hâvi*, IX, 101; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 433-434; İmrânî, Ebu'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebu'l-Hayr, *el-Beyân fî mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*, nşr. Kâsım Muhammed en-Nürî, Dâru'l-Minhâc, Cidde 2000, IX, 198.

³⁰ Cüveynî, Ebu'l-Me'âli Abdümelik b. Abdullah, *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezhebe*, thk. Abdulazim Mahmud ed-Dîb, Dâru'l-Minhâc, Beyrut 2007, II, 153.

³¹ İmrânî, *el-Beyân*, IX, 198.

³² Râfîi, Ebu'l-Kâsım Abdülkerim b. Muhammed, *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcüd, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1997, VII, 573-577.

³³ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, İdâretü't-Tıbbâ'ati'l-Müniriyye, Mısır ts. XVI, 183-184.

muteber görmüştür. Diğer bir rivayete göre “hürriyet, meslek ve mal”ı da “din ve neseb”e ilave ederek toplamda beş şart zikretmiştir. Kâdî Ebû Ya’lâ el-Ferrâ’nın (ö. 458/1066) görüşüne göre ise din ve neseb dışındaki diğer üç şart da denklik kıstasıdır, fakat bu üç şart nikâhı feshetme yönünden muteber telakki edilmemiştir.³⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), “din, neseb, hürriyet, meslek ve mal” konusunda denklik arandığını ifade eder.³⁵ Haccâvî³⁶ (ö. 968/1560) ve Buhûti³⁷ (ö. 1051/1641) gibi sonraki Hanbelî âlimlerin de bu beş maddeyi şart olarak zikrettikleri anlaşılmaktadır. Yalnız İbn Kayyim el-Cevziyye’nin Ebû Ya’lâ gibi bir ayrıma gittiği, akdin feshi cihetinden sadece dinin kıstas kabul edildiğini, diğer dört maddenin ise dikkate alınmadığını ifade ettiği görülmektedir.³⁸ Mezhepler konusundaki nakillerden anlaşıldığı kadarıyla aslında üzerinde ittifak edilen tek vasıf dindir.

3- Denklik Şartları ve Bunların Değerlendirilmesi

Mezheplerin yaklaşımlarından denkliğe konu olan vasıfların toplamda sekize ulaştığı anlaşılmaktadır. Bunlar, “din, neseb, haseb, hürriyet, meslek, mal, yaş farkı ve kusurlardan hali olmak” şeklindedir. Bunlar içerisinde en önemli kıstasın din olduğu ifade edilmektedir.³⁹ Dinden sonra ise neseb gelmektedir. Yalnız bunların hiç birinde ümmetin icmâi hâsıl olmamıştır. Öyle ki aşağıda da geleceği üzere din kıstasında dahi ihtilaf bulunmaktadır.⁴⁰

Bu başlık altında söz konusu vasıflar mahiyetlerine girilmeden ele alınacaktır. Ancak din şartında bir istisna yapılarak sadece dinden kastın ne olduğu noktasında bir açıklama ve tartışma yapılacaktır. Çünkü aşağıda da geleceği gibi bu konuda bir problem olduğu açıktır.

I- Din

Müslüman kadının kâfir bir erkeğe haram olması bakımından nikâh akdinde denkliğin muteber olduğunda âlimler ittifak etmiştir.⁴¹ Denklikte şart olarak sadece dini kabul eden fakihler bulunmaktadır ki yukarıda da geçtiği gibi Mâlik ve Şafîî onlardan bazılarıdır. Hz. Ömer (ö. 23/644), İbn Ömer (ö. 73/692), İbn Mesûd (ö. 32/652-53); Muhammed b. Sirîn (ö. 110/729), Ömer b. Abdulazîz⁴² (ö. 101/720) ve Buhârî⁴³ (ö. 256/870) de onlar arasındadır. Bununla birlikte dindarlık bakımından din kıstasını dahi muteber görmeyen fakihler vardır. Hasan el-Basrî (ö. 110/728), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) ve Ebu’l-Hasan el-Kerhî (ö. 340/952) onlardandır.⁴⁴ Bu açıdan bu âlimler nikâh akdinde denkliği hiçbir şekilde kabul etmemiştir.

³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 391.

³⁵ İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir b. Eyyub, *Zâdu’l-me’âd fî hedyi hayri’l-ibâd*, thk. Şuayb el-Arnaût-Abdulkâdir el-Arnâvut, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut-Mektebetü’l-Menâri’l-İslâmiyye, Kuveyt 1994, V, 146.

³⁶ Haccâvî, Ebu’n-Necâ Musa b. Ahmed, *el-İknâ’ fî fikhi’l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, nşr. Abdüllatif Muhammed Mûsâ es-Sübki, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut ts. III, 179.

³⁷ Buhûti, Mansûr b. Yunus, *er-Ravzû’l-mürbi’ şerhu Zâdi’l-müstekni’*, nşr. Abdülkuddûs Muhammed Nezîr, Dâru’l-Müeyyed-Müessesetü’r-Risâle, Riyad-Beyrut ts. s. 517.

³⁸ İbn Kayyim, *Zâdu’l-me’âd*, V, 145.

³⁹ Kâsânî, *Bedâi’*, II, 317; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, II, 66.

⁴⁰ İbn Kayyim, *Zâdu’l-me’âd*, V, 145.

⁴¹ Mâverdî, *el-Hâvî*, IX, 101; Nevevî, *el-Mecmû’*, XVI, 184; İbn Hacer el-Askalânî, Ebu’l-Fazl Ahmed b. Ali, *Fethu’l-bârî bi-şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî-Muhibbîn el-Hatîb, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut 1960, IX, 132; Aynî, Bedreddin Muhammed b. Ahmed, *’Umdetü’l-kârî şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, Daru’l-Fikr, Beyrut ts. XX, 83.

⁴² İbn Battâl, Ebu’l-Hasan Ali b. Halef, *Şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 2003, VII, 183; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, IX, 132.

⁴³ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu’l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesir-Yemâme, Beyrut 1993, “Nikâh” 16.

⁴⁴ Kâsânî, *Bedâi’*, II, 317; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, II, 72.

Zikredilen açıklamalardan din kıstası denilince inanç farkı, dindarlık yahut da her ikisi birlikte anlaşılmalıdır. Nitekim fakihlerin açıklamalarında her üç manaya da rastlanmıştır. Örneğin Kâsânî, din lafzını haseb, yani dindarlık manasında ele almıştır.⁴⁵ Şîrâzî “fâsık olan iffetli olana denk değildir” diyerek dinden kastın inaç farkı değil de dindarlık olduğunu ilgili rivayetler çerçevesinde açıklamıştır.⁴⁶ İmrânî,⁴⁷ İbn Kudâme⁴⁸ ve Haccâvî⁴⁹ ise din şartıyla sadece dindarlığı kastetmiştir.

Mâverdî ise dinden kastın inanç farkı olduğunu ve bu konuda icmâ bulunduğunu söylemiştir.⁵⁰ Nevevî'nin yaptığı “müslüman kadına kâfir haramdır” nakilden de anlaşıldığı gibi onun nazarında dinden kasıt inanç farkıdır.⁵¹ İbn Kayyim el-Cevziyye ise Müslümana kâfirin, iffetliye zinekârın haram olduğunu dile getirerek dini, hem inanç farkı hem de dindarlık olarak kullanmıştır.⁵²

İnanç farkı babaların İslam'a giriş önceliği çerçevesinde de ele alınmıştır. Ancak bu husus daha çok ilk Müslümanları ilgilendiren bir mesele olduğundan din kıstasını din farkı değil de dindarlık açısından ele almanın daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Çünkü inanç açısından din farkı, nikâhın in'ikad veya sıhhat şartları arasında evlenilmesi haram olan kadınlar başlığı altında sayılmıştır. Dolayısıyla din farkından ötürü kadının erkeğe veya erkeğin kadına haram olduğu durumlar zaten zikredilerek -yukarıda da geçtiği gibi- Müslüman kadının kâfir bir erkeğe haram olduğunda âlimler icmâ etmiştir.

Nikâh akdinde denklik şartını asla kabul etmeyen âlimlerin görüşleri dikkate alındığında din vasfında dahi ihtilaf olduğu ortaya çıkmaktadır. İmam Muhammed'in - dindarlığı kastederek- “bu, uhrevî bir meseledir, denklik ise dünya işleriyle alakalıdır dolayısıyla kişinin fıskı kendisine zarar vermez” sözü, bu şartta görüş birliği olmadığı bilgisini teyit etmektedir.⁵³

II- Neseb

Nesebin muteber olduğu hususunda âlimlerin cumhuru ittifak etmiştir.⁵⁴ Serahsî'nin kaydına göre nesebi muteber görerek Arap olmadığı halde nefsin Arab'a denk görmeyen Ebû Hanîfe, Arap olduğu halde acemi kendisine denk gören Sevrî de tevazu örneği sergilemiştir.⁵⁵ Ancak Sevrî gibi âlimlerin görüşü dikkate alındığında din gibi neseb şartında da görüş ayrılığı olduğu açıktır.

III- Hürriyet

Başta Hanefî imamlar olmak üzere fakihlerin çoğunun hürriyet konusunda ittifak ettiği

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâi'*, II, 320.

⁴⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 433-434.

⁴⁷ İmrânî, *el-Beyân*, IX, 201.

⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 391-392.

⁴⁹ Haccâvî, *el-İknâ'*, III, 179

⁵⁰ Mâverdî, *el-Hâvî*, IX, 101.

⁵¹ Nevevî, *el-Mecmû'*, XVI, 184.

⁵² İbn Kayyim, *Zâdu'l-me'âd*, V, 145.

⁵³ Kâsânî, *Bedâi'*, II, 320.

⁵⁴ Mâverdî, *el-Hâvî*, IX, 101; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IX, 132; Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsülhak, *'Avnu'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebi Dâvud*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine 1968, VI, 91.

⁵⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, V, 22-23.

anlaşılmaktadır.⁵⁶ Fakat İmam Mâlik ve iki görüşünden birine göre Ahmed b. Hanbel aksi kanaattedir ki bu konuda onların yalnız kalmadığı aşikârdır. Dolayısıyla bu şartta da ihtilaf bulunmaktadır.

IV- Mal

Mal yani belirli bir zengiliğe sahip olma vasfında ciddi tartışmalar yaşandığı görülmektedir. İbn Ebû Leylâ (ö. 148/765), Mâlik, Ebû Yusuf, Şâfiî, iki görüşünden birine göre Ahmed b. Hanbel, İbn Kayyim el-Cevziyye malı muteber görmemiştir. Bu durum mal konusundaki ihtilafın da ciddi boyutta olduğuna işaret etmektedir.

V- Meslek

Ebû Hanîfe ve Mâlik gibi fakihler meslek konusunda olumsuz bir görüş benimsemiştir. Bu itibarla mesleğin muteberliği meselesinde de derin görüş ayrılıkları görülmektedir.

VI- Haseb

Haseb şartının genellikle dindarlık anlamında din şartıyla müradif olarak kullanıldığı görülmektedir ki dindarlık konusunda yukarıda yeterli açıklama yapılmıştır.

VII- Yaş

Yaşın muteber olduğu hususunu ileri süren sadece bazı Şâfiîler zikredilebilir ki bu da yukarıda geçmişti. Bu itibarla yaşın İslam fakihlerinin kahir ekseriyeti tarafından dikkate alınmadığını söylemek yanlış olmaz.

VIII- Kusurlardan Uzak Olmak

Bunun denklik şartı olduğunu bazı Mâlikî ve Şâfiî fakihler ileri sürmüş, tercihe şayan görüşe göre Mâlik bunu kabul etmemiştir. Yine Hânefi ve Hanbelî fakihler buna itibar etmemiştir ki onların çoğunluğu temsil ettiğini ifade etmek doğru bir tespit olacaktır.

4- Kabul Edenlerin Delilleri

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla denklik şartların her birinde olmasa da bir kısmının muteber olduğu hususunda cumhur ittifak etmiştir. Nesebi, kefaet için bir ölçüt kabul eden fukahaya göre, Arap olmayan biri Arap'a, dahası Kureyşli olmayan Kureyşli'ye denk değildir. Özgürlük açısından köle hüre, meslek açısından hacamatçı, muteber bir meslek sahibi aileye mensup kadına denk değildir. Ahlakî ve dinî yönden zaafları bulunan biri de dindar bir kadına denk olamaz. Denkliği savunan fakihlere göre "*Muhakkak ki en değerli/üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınızdır.*"⁵⁷ ayeti denklik anlayışını nakzetmez. Çünkü Serahsi'nin de ifade ettiği gibi üstünlüğün asıl tesiri kendisini ahirette gösterecektir. Dolayısıyla dünyada çeşitli açılardan üstünlük söz konusu olabilir.⁵⁸

Evlilikte denkliğin şart olduğu hususunda Kur'an'da açık bir hüküm bulunmamasına karşın cumhurun çeşitli deliller sıraladığı görülmektedir.⁵⁹ Bu itibarla deliller daha çok rivayet merkezlidir. Bu deliller ve bunların değerlendirmesi şu şekildedir: "*Kadınlar dengi olmayan*

⁵⁶ Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, III, 207.

⁵⁷ Hucurât, 49/13.

⁵⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, V, 23.

⁵⁹ Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 389; Aktan, "Kefaet", *DİA*, XXV, 167.

*biriyile evlendirilemez.*⁶⁰ Bu rivayeti aktaran Dârekutnî (ö. 385/995) senetteki ravilerden biri olan “Mübeşşir b. Ubeyd”i metrûk⁶¹ olarak nitelemiştir.⁶² Beyhakî (ö. 458/1066) ve Zeylaî (ö. 762/1360) de bunu teyit ederek rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir.⁶³ İbn Abdülber ise aslının olmadığını kaydetmiştir.⁶⁴ Ayrıca yalancı olmak ve tedlis⁶⁵ yapmakla da itham edilen raviden dolayı rivayetin delil olamayacağı beyan edilmiştir.⁶⁶ Elbânî (ö. 1999) ise rivayetin mevzu olduğunu beyan etmiştir.⁶⁷ Bu nakil ve değerlendirmelerden hareketle mezkûr rivayetin istidlalinin çok da isabetli olmadığı söylenebilir.

Onların ziktettiği diğer bir rivayet, “*Nutfelerinizi seçiniz. Denk kadınlarla evleniniz.*”⁶⁸ şeklindedir.⁶⁹ Bu rivayet hakkında cerh ifadeleri kullanılmıştır. Nitekim İbn Ebû Hâtim (ö. 327/938), babası Ebû Hâtim er-Râzî’nin (ö. 277/890) ravilerden biri olan Hâris’i zayıf olarak nitelediğini, böylelikle bu hadisin münker olduğunu belirtir. Bunun üzerine kendisinin başka bir tarik zikrettiğini, babasının ise bu tariki bâtil olarak nitelediğini kaydetmiştir.⁷⁰ İbnü’l-Harrât (ö. 582/1186) ise bu rivayetin aslının olmadığını vurgulamıştır.⁷¹

Cessâs’ın (ö. 370/981) delil olarak naklettiği rivayette, “*Ya Ali üç şeyi geciktirme; vakti girince namazı, defne hazır cenazeyi, dengini bulduğun zaman kadını evlendirmeyi.*”⁷² buyrulmuştur.⁷³ Rivayeti nakleden Tirmizî (ö. 279/892) hadisin garib olduğunu, dahası muttasıl bir senedini bilmediğini belirtmiştir.⁷⁴ Bir başka rivayet şu şekilde varit olmuştur: “*Eşraftan olan kadınlar ancak denkleleriyle evlendirilebilir.*”⁷⁵ Elbânî bunu da, zikrettiği diğer

⁶⁰ Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, thk. Şu’ayb el-Arnaût, Hasan Abdülmün’im Şelebî, Abdullatif Hırzullah, Ahmed Berhûm, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 2004, IV, 358; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn, *es-Sünenü’l-kübrâ*, thk. Abdülkâdir Atâ, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut 2003, VII 215.

⁶¹ Yalan konuşma yanında çokca hata yapan ve gaflete düşün raviyi niteler. Bkz. Aydın, Abdullah, *Hadis İstihlaları Sözlüğü*, İFAV Yayınları, İstanbul 2011, s. 181.

⁶² Dârekutnî, *Sünen*, IV, 358.

⁶³ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII 215; Zeylaî, Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, *Nasbu’r-râye li-ehâdisi’l-Hidâye*, thk. Muhammed Avvâme, Müessesetü’r-Reyyân, Beyrut 1997, III, 199. Ayrıca bkz. Gassânî, Ebû Muhammed Abdullah b. Yahyâ, *Tahrîcü’l-ehâdisi’z-zı’âf min Süneni’l-Dârekutnî*, nşr. Eşref b. Abdülmaksûd b. Abdurrahim, Dâru Âlemi’l-Kütüb, Riyad 1991, s. 294; İbn Abdilhâdî, Muhammed b. Ahmed ed-Dımaşkî, *Tenkîhu’t-Tahkîk fi ehâdisi’t-Ta’lik*, thk. Sâmi b. Muhammed Câdullah-Abdülazîz b. Nâsır el-Habbânî, Advâü’s-Selef, Riyad 2007, IV, 378; İbn Hacer el-Askalânî, Ebu’l-Fazl Ahmed b. Ali, *İthâfü’l-mehere bi’l-fevâidi’l-mübtekire min etrâfi’l-aşere*, thk. Merkezû Hizmeti’s-Sünne ve’s-Sire, Mecma’u’l-Melik Fehd, Medine 1994, III, 262; İbn Hacer el-Askalânî, Ebu’l-Fazl Ahmed b. Ali, *ed-Dirâye fi tahrîci ehâdisi’l-Hidâye*, nşr. Abdullah Hâşim el-Yemânî, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut ts. II, 62-63; Aclûnî, Ebu’l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdülhâdî, *Keşfü’l-hafâ ve müzîlû’l-İlbâs*, Mektebetü’l-Kudsî, Kahire 1351, II, 368.

⁶⁴ İbn Abdülber, *et-Temhîd*, XIX, 165.

⁶⁵ Ravinin kusurlu bir hadisi, kusursuzmuş gibi rivayet etmesidir. Bkz. Aydın, *Hadis İstihlaları Sözlüğü*, s. 195.

⁶⁶ İbnü’l-Cevzî, Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *et-Tahkîk fi ehâdisi’l-hilâf*, nşr. Mes’ad Abdülhamîd es-Sa’denî - Muhammed Fâris, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut 1994, II, 282; Zehebi, Şemseddin b. Muhammed, *Tenkîhu’t-Tahkîk fi ehâdisi’t-Ta’lik*, thk. Mustafa Ebu’l-Gayt Abdulhay Acib, Dâru’l-Vatan, Riyad 2000, II, 196.

⁶⁷ Elbânî, Muhammed Nâsirüddin, *İrvâu’l-galîl fi tahrîci ehâdis-i Menâri’s-sebil*, el-Mektebetü’l-İslâmî, Beyrut 1979, VI, 264.

⁶⁸ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, thk. Şu’ayb el-Arnaut ve dğr. Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, Beyrut 2009, “Nikâh” 46.

⁶⁹ Mâverdi, *el-Hâvî*, IX, 100.

⁷⁰ İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed, *Kitabü’l-ilel*, thk. İlmî Heyet, nşr. Said b. Abdullah el-Humeyyid, Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî, Riyad 2006, III, 721-722

⁷¹ İbnü’l-Harrât, Ebû Muhammed Abdulhak b. Abdurrahman, *el-Ahkâmü’l-vüstâ min hadisi’n-nebî sallallahü ‘aleyhi ve sellem*, thk. Hamdi es-Selefi-Subhî es-Sâmerrâi, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1995, III, 125. Ayrıca bkz. Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, *el-Fevâidü’l-mecmû’a fi’l-ehâdisi’l-mevzû’a*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Mu’allimî, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut ts. s. 130.

⁷² Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, thk. A. M. Şâkir ve dğr. Şirketü Mektebeti ve Matba’ati Mustafâ el-Bâbî, 1962-1977, “Cenâiz” 73.

⁷³ Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî, *Şerhu Muhtasari’t-Tahâvî*, thk. İsmetullâh İnâyetullâh Muhammed ve dğr. Dâru Beşâiri’l-İslâmiyye-Dâru’s-Sirâc, Beyrut-Medine 2010, IV, 252.

⁷⁴ Tirmizî, “Salat” 13.

⁷⁵ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII 215.

bir tariki de zayıf olarak nitelemiştir.⁷⁶

Bu âlimler, “*Arap Arap’a, kabileler kabilelere, adamlar adamlara denktir. Arap olmayanlar birbirlerine denktir. Dokumacılar ve hacamatçılar hariç.*”⁷⁷ hadisini de istidlal etmiştir.⁷⁸ Bu rivayete göre başta neseb olmak üzere mal ve meslek de kefâet ölçütüdür. Ancak bu hadisin senedinde meçhûl bir ravi olduğundan hadisin sahih olmadığı, hatta aslının bulunmadığı belirtilmiş, dahası bâtil ve mevzu olduğu vurgulanmıştır.⁷⁹ Rivayet hakkındaki problemleri dikkate alan Nevevî⁸⁰ ve İbn Hacer’in⁸¹ (ö. 852/1449) de dediği gibi nesebin şart koşulması hadislerde sabit değildir. Bu sebeple zikri geçen rivayetin de hüccet olamayacağı aşikârdır.

Mâverdî, “*Kadınla dört şey için evlenilir: mal, şeref, güzellik ve dindarlık. Eli toprak olasıca sen dindar olan (kadını) seç.*”⁸² rivayetini ve “*Dünya ehlinin şerefi maldır.*”⁸³ hadisini de istidlal etmiştir.⁸⁴ Her iki rivayet toplumdaki vakaya dikkat çektiğinden bunların doğrudan denklik ölçütü olduğunu gösteren bir durum yoktur. Denklik için din yönünden muteber kabul edilse dahi yine de delil olamaz. Çünkü denklik erkekte aranır, burada ise erkeğin kadında aradığı vasıflar sıralanmıştır.

Onlara göre şu rivayet de hüccettir⁸⁵: “*Rasûlullah, size, dindarlığından ve ahlakından emin olduğunuz biri gelirse onu (kızınızla) evlendirin! Eğer bunu yapmazsanız yeryüzünde fitne ve yaygın bir fesad meydana gelir, dedi.*”⁸⁶ Bu rivayet olsa olsa din yönünden denkliğin şart olduğuna istidlal edilebilir. Kaldı ki bunda da denklik şartının doğrudan muteber olduğunu gösteren bir yön yoktur. Aslında “*kadınla dört şey için evlenilir*” rivayeti ve bu rivayet veliler ve evlenmek isteyen erkekler için dindarlık olgusunun tercih sebebi olduğunu haber vermektedir. Bu cihetten bunların istidlalini yerinde olmamıştır.

Şu hadis dindarlık açısından dinin kıstas olduğu naktasında zikredilmektedir: “*Yetişkin bir kız Rasûlullah’a gelerek, babam hakirliğini benimle giderip (konumunu) yükselmek için beni kardeşinin oğlu ile evlendirdi, dedi. Rasûlullah, yetkiyi kıza verdi. Bunun üzerine kız da, babamın yaptığını onayladım. Ancak babaların böyle yapmaya hakları olmadığını kadınlar tarafından bilinmesini istedim, dedi.*”⁸⁷ Denklik yönünden nakısa bulunmasından ötürü kızın

⁷⁶ Elbâni, *İrvâu'l-ğalil*, VI, 264.

⁷⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 217-218; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsar*, nşr. Abdulmu'ti Emin Kal'acı, Dâru'l-Vefâ, Kahire 1991, X, 64.

⁷⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, V, 24.

⁷⁹ İbnü'l-Harrât, *el-Ahkâmü'l-vüstâ*, III, 126; İbnü'l-Kattân, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Fâsî, *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı'ayn fi Kitâbi'l-ahkâm*, thk. Hüseyin Âyt Sa'îd, Dâru Taybe, Riyad 1997, II, 493; Azimâbâdi, *'Annü'l-ma'bûd*, VI, 130.

⁸⁰ Nevevî, *el-Mecmû'*, XVI, 183-184.

⁸¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IX, 133.

⁸² Buhârî, “*Nikâh*” 16; Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1991, “*Radâ*” 53; Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsîlî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsûlî*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs-Dâru's-Sekâfeti'l-Arabiyye, Dimaşk-Beyrut 1986-1992, XI, 451; Begavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd, *Mesâbihu's-sünne*, thk. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî ve dğr. Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1987, II, 399.

⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arnaût ve dğr. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1995-2001, XXXVIII, 160.

⁸⁴ Mâverdî, *el-Hâvi*, IX, 101, 102, 105.

⁸⁵ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, II, 433; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVI, 184.

⁸⁶ Tirmizî, “*Nikh*” 3; Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbni Teymiyye, Kahire ts. XXII, 299; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 132.

⁸⁷ İbn Mâce, “*Nikâh*” 12. Ayrıca bkz. Nesâi, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, *Sünenü'n-Nesâi*, nşr. Mektebü Tahkiki't-Türâsi'l-İslâmi, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts, “*Nikâh*” 36; Nesâi, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasan Abdülmün'im Şelebi, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001, V, 177.

muhayyer bırakılması mümkün olduğu gibi kızın rızası sıhhat şartı olduğuna göre Rasûlullah'ın kızı muhayyer bırakması lüzûm değil de sıhhat şartının eksik olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu durumda mezkûr hadis denklik yönünden işlevsiz kılınabilir.

Görüldüğü kadarıyla en önemli şart olarak zikredilen din ondan sonra gelen neseb konusunda cumhurun sadra şifa bir delili yoktur. Rivayet ve haberlerden de bunu teyit eden bir sağlam bir veri yoktur.⁸⁸ Bu durum diğer şartlar için de geçerlidir. Bilhassa nesebin kıstas olarak zikredilmesinde dönemin siyasi ve sosyal politikalarının etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Şöyle ki Araplar kendilerini diğer milletlerden üstün görmüş,⁸⁹ Emevîler döneminde ise bu düşünce güçlü bir karşılık bulmuştur. Bunun neticesinde bazı Araplar, diğer Müslümanları mevâli olarak niteleyerek hor ve hakir görmüştür.⁹⁰ Son kertede özellikle neseb konusunda zamanın örfünün etkisinin belirleyici olduğu söylenebilir.⁹¹

5- Kabul Etmeyenlerin Delilleri

Hasan el-Basrî, Süfyân es-Sevrî ve Ebu'l-Hasan el-Kerhî gibi bazı âlimler denklik şartlarını kabul etmemişlerdir.⁹² Bu âlimler çeşitli deliller sıralamışlardır. Onlara göre insanlar eşit olduğundan takva dışında bir üstünlük kıstası olamaz. Bu sebeple bir neseb başka bir nesebden üstün addedilemez.⁹³ İbn Hazm (ö. 456/1064) zina dışında herhangi bir günahattan ötürü, fıskı son raddeye varmış bir Müslümanın dahi fazilet sahibi bir Müslüman kadına denk olduğunu ifade etmiştir.⁹⁴ Nitekim Sevrî, “*Muhakkak ki en değerli/üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınızdır.*”⁹⁵ ayeti ve “*İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittir.*”⁹⁶ hadisinden hareketle kendisinin Arap olmasına rağmen acemi, kendisine eşit görmüştür. Aslında Sevrî, neseb şartını kabul etmemiş, dolayısıyla üstünlük iddiasında bulunmamıştır.⁹⁷

Onların görüşlerine şu ayetleri de istidlal ettikleri nakledilmiştir:⁹⁸ “*Müminler ancak kardeştir.*”⁹⁹ *Mümin erkek ve kadınlar birbirlerinin velileridir.*”¹⁰⁰ Yine onlar şu hadisleri de delil getirmiştir: “*Arap'ın aceme, acemin Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza üstünlüğü yoktur. (Üstünlük) ancak takva ileldir.*”¹⁰¹ Bir diğer rivayette Rasûlullah, dostluğun ve yakınlığın bir zümrede olmadığını Allah'a ve kendisine dost olanların müttakiler olduğunu haber

⁸⁸ Kahveci, Nuri, *İslâm Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 86; Topaloğlu, Bekir, *İslâm'da Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013, s. 78.

⁸⁹ Apak, Âdem, *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyet*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016, s. 70; Hatiboğlu, Mehmed Said, *Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti*, OTTO, Ankara 2009, s. 20.

⁹⁰ Hatalmış, Ali, “İbn Garsiye ve Şu'ûbiye Risâlesi: Takdim ve Tercüme”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2, s. 119, ss. 117-148, Adana 2017.

⁹¹ Pekdemir, Şevket, “Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XV/I, s. 129, ss. 113-149, 2015.

⁹² Serahsî, *el-Mebsût*, V, 24.

⁹³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VII, 230.

⁹⁴ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Muhallâ bi'l-âsar*, thk. Abdulgaffâr Süleyman el-Bendârî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2003, IX, 151.

⁹⁵ Hucurât, 49/13.

⁹⁶ Kudâî, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme, *Müsnedü's-Şihâb*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1985, I, 145.

⁹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, V, 23.

⁹⁸ İbn Kayyim, *Zâdu'l-me'âd*, V, 144.

⁹⁹ Hucurât, 49/10.

¹⁰⁰ Tevbe, 9/71.

¹⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVIII, 474; Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemü'l-evsat*, thk. Târik b. Avdillah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire 1995, 86; İbn 'Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan, *Mu'cemü's-Şüyüh*, thk. Vefâ Takıyyüddin, Dâru'l-Beşâir, Dimaşk 2000, II, 834.

vermiştir.¹⁰² Denkliği muteber görmeyen âlimlerin zikrettiği bir başka rivayet şudur ki yukarıda denkliği muteber gören âlimleri hüccetleri arasında da geçmişti. Buna göre Rasûlullah, “Siz dindarlığınızdan ve ahlakınızdan emin olduğunuz biri gelirse onu evlendirin! Eğer bunu yapmazsanız yeryüzünde fitne ve yaygın bir fesad meydana gelir, buyurdu.” Yine onlara göre Rasûlullah’ın hacamatçılık yapan Ebû Hind’le ilgili, “Ey Beyâda oğulları! Ebû Hind’i evlendirin, onu evlendirin.”¹⁰³ talimatı da denklik şartını ortadan kaldırmaktadır.¹⁰⁴

Zeyd b. Hâris’in (ö. 8/629) Kureyşli Zeynep bint Cahşla, (ö. 20/641) Usâme’nin (ö. 54/674) ise yine Kureyşli Fâtıma bint Kays’la (ö. 54/674) evlenmesi de bu yönde istidlal edilmiştir.¹⁰⁵ Onlara göre fakir ve Kureyşli olmayan Zeyd ile oğlu Usâme’nin hem Kureyşli hem varlıklı hem de hür olan kadınlarla evlenmeleri kefâet kıstaslarını geçersiz kılmaktadır.¹⁰⁶ Bunlara Ebû Huzeyfe’nin (ö. 12/633) evlat edindiği Sâlim’i -ki aslen köledir- yeğeniyle evlendirmesi rivayetini de ekleyebiliriz.¹⁰⁷

Aslında bu son rivayetler denklik şartını muteber gören âlimler için de dayanak olabilir. Şöyle ki, söz konusu kadınlar kendilerine denk olmayan erkeklere razı olmuş, böylelikle rıza sonrası şart iptal olmuştur. Diğer yandan Zeyd ile Zeyneb’in anlaşması sonrası ayrılmaları da sosyo-ekonomik dengenin gerekliliği şeklinde yorumlanabilir. Bu itibarla bu vb. rivayetlerin denklik meselesinin muteber olup olmadığı hususuna doğrudan bir etkisi olmadığı düşünülebilir.

6- Denkliğin Evlilik Akdine Tesiri

Cumhurun ifade ettiği şekliyle denklik lüzûm şartı kapsamında değerlendirildiğinde veli veya kızın rızası belirleyici bir konuma gelmektedir. Erkeğin kadına denk olmadığı bir durumda akdin feshini kimin isteyeceği tartışma konusu olmuştur. Mâverdi¹⁰⁸ ve İbn Kudâme’nin¹⁰⁹ kaydına göre bizzat kadının kendisi veya veliler akdin feshini isteyebilir. İbn Kayyim el-Cevziyye bunu aynı zamanda cumhurun görüşü olarak nakleder.¹¹⁰

Serahsî, Kâsânî, Mergînânî ve İbn Nüceym (ö. 970/1563) gibi Hanefî fakihler itiraz ve fesih hak sahibi olarak sadece velileri zikreder.¹¹¹ İbn Nüceym’e atıfla feshin sadece velilerin hakkı olduğu şeklindeki Hanefî fakihlerin genelinin görüşüne itiraz ettiği anlaşılan İbn Âbidin (ö. 1252/1836) hakkın müşterek olduğunu dile getirir.¹¹² Kimi Hanefî fakihler nazarında kızın mehrinin emsal kadınlara göre eksik olması da veliye itiraz hakkı vermektedir. Fakat *Hukuk-*

¹⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 340; Müslim, “İman” 366.

¹⁰³ Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş’as el-Ezdi es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, thk. Şu’ayb el-Arnaût ve dğr. Dâru’-Risâleti’l-Âlemiyye, Dimaşk 2009, “Nikâh” 26; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân bi-tertibî İbn Balabân*, thk. Şu’ayb el-Arnaût, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1993, IX, 375; Dârekutnî, *Sünen*, IV, 460; Hâkim en-Nisâbüri, Muhammed b. Abdullah, *el-Müstedrek ‘ale’s-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2002, II, 178.

¹⁰⁴ İbn Kayyim, *Zâdu’l-me’âd*, V, 145.

¹⁰⁵ Rivayetler için bkz. Buhârî, “Nikâh” 69; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta’*, II, 580; Müslim, “Talâk” 36; İbn Mâce, “Nikâh” 11; Dârekutnî, *Sünen*, IV, 461-462.

¹⁰⁶ İbn Kayyim, *Zâdu’l-me’âd*, V, 145.

¹⁰⁷ Buhârî, “Megâzi” 9; “Nikâh” 16; İbn Mâce, “Nikâh” 9; Nesâî, “Nikâh” 8.

¹⁰⁸ Mâverdi, *el-Hâvî*, IX, 107.

¹⁰⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 389. Ayrıca bkz. Haccâvî, *el-İknâ’*, III, 179; Hallâf, *Ahkâmu’l-ahvâli’s-şahsiyye*, s. 72.

¹¹⁰ İbn Kayyim, *Zâdu’l-me’âd*, V, 146.

¹¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, V, 13; Kâsânî, *Bedâi’*, II, 318; Mergînânî, *el-Hidâye*, I, 606; İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrâhim, *el-Bahru’r-râik şerhu Kenzi’d-dakâik*, nşr. Zekeriyâ Umeyrât, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1997, III, 225

¹¹² İbn Âbidin, *Reddü’l-muhtâr*, IV, 207-208. Ayrıca bkz. Karaman, Hayreddin, *Aile İlmihali*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 107.

ı *Aile Karamâmesi* dengiyle evlenen kızın mehrinin emsallerine göre eksik olması halinde dahi veliye itiraz hakkı vermemiştir.¹¹³

Cumhurun denklikteki fesih anlayışına göre Mâverdi'nin de beyan ettiği gibi şu üç durum ortaya çıkmaktadır: **I-** Kız razı olur da veliler razı olmazsa nikâh bâtıldır. **II-** Veliler razı olur da kız razı olmazsa nikâh yine bâtıldır. **III-** Her iki taraf rıza gösterirse nikâh caiz ve bağlayıcı olur.¹¹⁴ Denkliğin nikâh kıyıldığı sırada var olması yeterlidir, bu sebeple akitten sonra denklik şartlarında biri veya birkaçı ortadan kalksa da artık aldatma durumu dışında fesih söz konusu değildir.¹¹⁵

Kefâet hususunda velinin izni ve kızın rızasının önemi büyük olduğundan nikâh akdinde veli izni ve kızın rızasına kısaca açıklık getirmekte yarar var. Zira bu konuda çeşitli görüşler vardır ki bu da denklik meselesindeki görüşlerin farklılık arz etmesine doğrudan etki etmektedir.

Cumhur, veli olmadan nikâh kıyılmayacağı görüşünde hemfikirdir.¹¹⁶ Mâverdi'nin nakline göre Hz. Ömer, Hz. Ali (ö. 40/661), Hz. Âişe (ö. 58/678), İbn Ömer, İbn Abbas (ö. 68/687-88); Saïd b. el-Müseyyeb (ö. 94/713), Ömer b. Abdulazîz, Hasan el-Basrî'nin yanında İbrâhim en-Nehâî (ö. 96/714), Evzâî (ö. 157/774), İbn Ebû Leylâ, Süfyân es-Sevrî, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye (ö. 238/853) bu görüştedir.¹¹⁷

Hanefî fakihler genel olarak velisiz nikâh kıyılabileceğini beyan etmiştir.¹¹⁸ Ebû Hanîfe ve Züfer (ö. 158/775) velinin kendisi veya izni olmaksızın bekâr bir kızın evlenebileceğini ifade etmiştir.¹¹⁹ Cessâs, Şa'bi (ö. 104/722), Muhammed b. Sirin, Zühri (ö. 124/742) ve Katâde'nin (ö. 117/735) de bu görüşü benimsediğini kaydetmiştir. Ebû Yusuf ve Muhammed ise veli veya izni olmadan nikâh kıyılmayacağı şeklindeki görüşü benimsemiştir. Onlara göre erkek kıza denk olduğu halde veli yine de akde rıza göstermezse bu durumda hâkimin onayıyla akit sıhhat kazanır.¹²⁰ Anlaşıldığı üzere Ebû Yusuf ve Muhammed velinin bizzat kendisinin akde iştirak etmesini veya nikâh kıymasını şart görmemiştir. Tahâvî'nin (ö. 321/933) de dediği gibi,

¹¹³ HAK, md. 47.

¹¹⁴ Mâverdi, *el-Hâvî*, IX, 107. Ayrıca bkz. Sahnûn, Abdusselâm b. Saïd b. Habîb et-Tenûhî, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, II, 142; Tahâvî, *Muhtasarü İhtilâfî'l-ulemâ*, II, 253; Şirâzî, Ebû İshak İbrâhim b. Ali, *et-Tenbih fî fikhî'l-İmâmi's-Şâfiî*, thk. Ali Mu'avvaz-Âdil Abdulmevcûd, Dâru'l-Erkam, Beyrut 1997, s. 426-427; Kâsânî, *Bedâi'*, II, 327-328; İbn Teymiyye, Takıyyüddin Ahmed b. Abdulhalim, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, nşr. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım en-Necdî, Mecma'u'l-Meliki Fehd, Medine 2004, XXXII, 171; Zeylaî, Ebû Muhammed Osman b. Ali, *Tebyînu'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dakâik*, Matba'atü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak 1313-1315, II, 128.

¹¹⁵ Ali el-Kârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan, *Fethu babi'l-inâye bi-şerhi'n-Nukâye*, nşr. Muhammed Nizâr Temîm-Heysen Nizâr Temîm, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1997, II, 42; Şeyh Nizâm, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 291.

¹¹⁶ Şâfiî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris, *el-Üm*, nşr. Muhammed Zühri en-Neccâr, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1973, V, 12-13; İbn Ziyâd en-Nisâbüri, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, *ez-Ziyâdât 'alâ Muhtasari'l-Müzenî*, thk. Hâlid b. Hârif b. Ureyc el-Matîrî, Dâru Advâi's-Selef-Dâru'l-Kevser, Riyad-Kuveyt 2005, s. 462-466; Mâverdi, *el-Hâvî*, IX, 39-40; Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *el-Vasîl fî'l-mezheb*, nşr. Ahmed Mahmud İbrâhim, Dâru's-Selâm, Kahire 1997, V, 58; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 345; Râfiî, *el-'Azîz*, VII, 531; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVI, 148-149; Zerkeşi, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *Şerhu'z-Zerkeşi 'alâ Muhtasari'l-Hirakî*, nşr. Abdullah b. Abdurrahman el-Cibrin, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 1993, V, 8-9.

¹¹⁷ Mâverdi, *el-Hâvî*, IX, 38.

¹¹⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 153.

¹¹⁹ Ebû Yusuf, Yakûb b. İbrâhim, *İhtilâfu Ebi Hanife ve İbn Ebi Leylâ*, nşr. Ebu'l-Vefâ el-Efgânî, Matba'atu'l-Vefâ, Kahire 1357, s. 175; Tahâvî, *Muhtasarü İhtilâfî'l-ulemâ*, II, 247; Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî-Müessesetü't-Târihi'l-'Arabî, Beyrut 1992, II, 101; Serahsî, *el-Mebsût*, V, 10.

¹²⁰ Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, II, 101. Ayrıca bkz. Serahsî, *el-Mebsût*, V, 10.

velinin bizzat kendisi değil izni şart koşulmuştur.¹²¹

Veli hakkında istidlal edilen deliller dikkatlice incelendiği takdirde akit anında veliden izin alınması gerektiği açıkça anlaşılmış olur. Ancak ilgili ayetlerin delaletinin, rivayetlerin de sübütunun zannî olması meselenin tartışmaya açık olduğunu göstermektedir.¹²² Öte yandan veli şart koşulsa dahi velinin bizzat bulunması gerekmez. Ebû Sevr (ö. 240/854) ve Tahâvî'nin de ifade ettiği gibi iznin bulunması yeterlidir.¹²³ Bu sebeple Ebû Yûsuf ve Muhammed'in de benimsediği bu görüşün şer'î delillere uygunluğu ise izahtan varestedir. Pek çok şer'î nasta güçlü bir biçimde vurgulanan ebeveyne itaatle aile içi denge ve kızın istediği kişiyi seçme arzusu bir bütün olarak ele alındığında bu görüşün tercihe şayan olduğunu anlaşılmaktadır.

Yetişkin kızların, evliliğe zorlanıp zorlanamayacağı hususunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. İbn Ebû Leylâ, Leys b. Sa'd (ö. 175/791), Mâlik, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel - ikinci görüşü- İshak b. Râhûye, Hirakî (ö. 334/946) ve Kâdi Ebû Ya'la (ö. 458/1066) bekârın iznini şart koşmamıştır ki onlara göre veli izin almaksızın kızı nikâhlayabilir.¹²⁴

Sünnet'in kızın iznini gerekli kıldığı aşikârdır¹²⁵ ki buradan hareketle Ebû Hanife, Ahmed b. Hanbel Evzâî, Süfyân es-Sevrî, İbn Teymiyye (ö. 728/1328), İbn Kayyim el-Cevziyye ve Şevkânî (ö. 1250/1834) bekâr kızın izninin şart olduğunu ifade etmektedir.¹²⁶ İbn Teymiyye, babanın, yetişkin kızın malından izni olmadan almadığına göre yine izni olmadan onu nikâhlayamayacağını söylemeye ihtiyaç yoktur.¹²⁷ Zira evlilik maldan daha önemli bir anlam ifade eder.

Doğrusu yetişkin kızı izinsiz bir şekilde nikâhlamak onu köle edinmek demektir. Kızı zorla istemediği biriyle evlendirmenin mutsuzluk getireceğini tahmin etmek güç değildir. Mutsuzluğun zamanla buğz ve nefrete dönüşmesi de muhtemeldir ki bu da mefsedetın çıkmasına neden olur. Bu itibarla yetişkin kızların izni alınmadan kıyılan nikâhın geçerli olmayacağı görülmektedir. Fakat izni şart koşan âlimlere göre kızın rızası olmadan kıyılan nikâh bâtil değil mevkûftur. Buna göre bu nikâh kızın izni olması halinde sıhhat kazanacaktır.¹²⁸

Bu izahlardan açıkça anlaşılmaktadır ki nikâh akdinde veli ve kızın izni aslında sıhhat şartıdır. Âlimler veli bulunmadan kıyılan nikâh veya kızın evliliğe zorlanması ihtimali karşısında denklik şartlarını fesih çerçevesinde zikrederek tarafların maslahatını gözetmek

¹²¹ Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu me'âni'l-âsâr*, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr-Muhammed Seyyid Câdelhak, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1994, III, 8.

¹²² Köse, Saffet, "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, I, s. 112, ss. 101-116, 2003.

¹²³ Tahâvî, *Şerhu me'âni'l-âsâr*, III, 8; Mâverdi, *el-Hâvî*, IX, 38.

¹²⁴ Hirakî, Ebu'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin, *Muhtasar*, nşr. Ebû Huzeyfe İbrâhim b. Muhammed, Dâru's-Sahabe, Tanta 1993, s. 99; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 5; İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, XXXII, 22; Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr min ahâdîsi seyyidi'l-ehyâr*, nşr. İsamüddin es-Sabâbiti, Dâru'l-Hadis, Kahire 1993, VI, 147.

¹²⁵ Mâlik b. Enes, *el-Muwatta'*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf-Mahmud Muhammed Halîl, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1998, I, 569; Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Dâru'l-Muğni, Riyad 2000, "Nikâh" 13; Müslim, "Nikâh" 66-67.

¹²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, V, 2; Kâsânî, *Bedâi'*, II, 241; Merginânî, *el-Hidâye*, I, 596; İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, XXXII, 22; İbn Kayyim, *Zâdu'l-me'âd*, V, 88; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VI, 147; Menbecî, Ebû Muhammed Ali b. Zekeriyâ, *el-Lübâb fi'l-cem' beyne's-sünne ve'l-kitâb*, thk. Muhammed Fadl Abdulaziz el-Murad, Dâru'l-Kalem-Dâru's-Şâmiyye, Dumaşk-Beyrut 1994, II, 664.

¹²⁷ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, XXXII, 23; İbn Kayyim, *Zâdu'l-me'âd*, V, 89.

¹²⁸ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, IV, 87; Kâsânî, *Bedâi'*, II, 242.

istenmiştir. Kendi içinde tutarlı olan bu görüşe karşın biz tarafların izninin sıhhat şartı olduğundan hareketle mutlaka izinlerinin alınması gerektiği, değilse nikâh mevkuf halde kalacağı, bu sebeple de denklik şartlarını sıhhat şartlarına takdim etmenin isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Buna göre kızın rızası olmadığı halde veli, erkeğin kıza denk olduğundan hareketle nikâh akdi yapamaz. Yapsa dahi akdi mevkuf olmaktan çıkararak âmil denklik bulunması değil kızın rızasıdır. Aynı durum velinin rızası olmadan kıyılan nikâh için de geçerlidir.

Son tahlilde denklik vasıfları olarak zikredilen şartların esasında fıkhî açıdan taraflara fesih yetkisi vermediği kanaatindeyiz. Söz konusu vasıfların hukukî açıdan bağlayıcı olmadığı şeklindeki çıkarımımız bu vasıflara bir rol yüklenmeyeceği anlamına gelmez. Buna göre evlilikte bu vasıfların dikkate alınması huzurlu bir aile ortamının oluşumu ve sürekliliği için taraflara yol gösterici olacaktır. Fakat ahlakî açıdan gerekli olan bu vasıflara fıkhî anlam yüklemek Müslümanlar arasında kast distemi oluşmasına sebebiyet verebilir.¹²⁹ Bu sebeple denklik şartları bilhassa ahlak açısından ele alınmalı böylelikle başta tarafların, dolayısıyla aileler ve toplumun maslahatına katkı sağlanmalıdır.¹³⁰

Sonuç

Fakihlerin kahir ekseriyeti nikâh akdinde denkliği şart olarak kabul etmekle birlikte din şartında dahi ittifak olmaması yanında denkliği asla şart olarak görmeyen fakihlerin görüşleri dikkate alındığında bu mesele ile ilgili tartışmalar bulunduğu görülmektedir. Denkliğe konu vasıfların şart olduğu hususunda şer'î naslarda açık bir hüküm bulunmaması, dolayısıyla salt icthadın devreye girmesi bu görüş ayrılığında belirleyici olmuştur. En önemli vasıf konumundaki dinde dahi ihtilaf bulunması inanç açısından değil de dindarlık cihetinden bir tartışma olduğunu göstermektedir. Zira inanç birlikteliği olmaması nedeniyle kadının erkeğe veya erkeğin kadına haram olduğu çeşitli haller evlilik akdinin sıhhat veya in'ikâd şartları arasında detaylı bir şekilde açıklanmış, neticede Müslüman kadının kâfir bir erkeğe haram olduğunda fakihler icmâ etmiştir. Bu da göstermektedir ki din şartı inanç değil de dindarlık cihetinden değerlendirilmelidir. Mamafih evlilik akdinde denkliği asla kabul etmeyen âlimlerin din şartını inanç yönünden ele almadıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Cumhurun denkliği lüzûm şartı olarak kabul etmesinde kız veya velinin rızası dışında kıyılan nikâhta denge rolünü gözetmesinin tesiri büyüktür. Fesih bağlamındaki denklik görüşü kendi iç dinamikleri açısından tutarlı olabilir, ancak bu görüş veli ve kız izni yönünden sıhhat şartı çerçevesinde tashih edilebilir. Şöyle ki sıhhat şartı gereği bir akdin inşa edilebilmesi için velinin ve kızın rızası şarttır. Bunlardan birinin rızası olmadığı vakit nikâh caiz olmaz, fakat doğrudan bâtil değil de mevkûf olur. Bu itibarla mutlaka veli ve kızın rızası alınmalıdır. Tarafların izin aldıktan sonra herhangi bir kusur veya aldatma olmadıkça veli veya kız, dünürcü erkeğe razı olduğuna göre denklik şartları işlevsiz kalmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere denklik şartlarının sıhhat şartlarına takdim edilmesi isabetli olmaz.

¹²⁹ Demircan, Adnan, *Cahiliyeden İslam'a Kadın ve Aile*, Beyan Yayınları, İstanbul 2015, s. 29.

¹³⁰ Mevdüdi, Ebu'l-A'la, *İslâm'da Aile Hukuku (Karı-Koca Hakları)*, çev. Memiş Tekin, Kitap Dünyası Yayınları, Konya 2013, s. 26.

Din dâhil bütün vasıflar hakkında tartışmalar bulunması ve bu yönde zikredilen delillerin denklik vasıflarını temellendirmede yetersiz kalması aslında bu şartların taraflara fesih yetkisi veren kefâet kıstası olamayacağını göstermektedir. Bu sebeple denkliğin hukuki yönden muteber sayılamacağı, mezkûr vasıfların da fikhî bir tesiri olmadığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla tarafların fesih yetkisinden söz edilemez. Din ve diğer bütün denklik şartları, veli ve kızın dikkate alacağı hususlar olarak değerlendirilebilir. Zira bunlar sevgi ve saygının yerleştiği sağlıklı ve sağlam, bir diğer ifadeyle sürekli huzur kaynağı olan bir aile ortamının oluşumunda etkin bir rol oynamaktadır.

Kaynaklar

- Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdulhâdî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs*, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire 1351.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arnaût ve dğr. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1995-2001.
- Aktan, Hamza, "Kefâet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXV, ss. 166-168, Ankara 2002.
- Ali el-Kârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan, *Fethu babi'l-inâye bi-şerhi'n-Nukâye*, nşr. Muhammed Nizâr Temîm-Heysem Nizâr Temîm, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1997.
- Apak, Âdem, *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyet*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.
- Aydınli, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İFAV Yayınları, İstanbul 2011.
- Aynî, Bedreddin Muhammed b. Ahmed, *'Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts.
- Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsülhak, *'Avnu'l-ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvud*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine 1968.
- Begavî, Ebû Muhammed Huseyin b. Mes'ûd, *Mesâbîhu's-sünne*, thk. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlı ve dğr. Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1987.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*, nşr. Abdulmu'ti Emîn Kal'acı, Dâru'l-Vefâ, Kahire 1991.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fikhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1976.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesîr-Yemâme, Beyrut 1993.
- Buhûtî, Mansûr b. Yunus, *er-Ravzü'l-mürbi' şerhu Zâdi'l-müstekni'*, nşr. Abdülkuddûs Muhammed Nezîr, Dâru'l-Müeyyed-Müessesetü'r-Risâle, Riyad-Beyrut ts.
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî-Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, Beyrut 1992.
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, thk. İsmetullâh

- İnâyetullâh Muhammed ve dğr. Dâru Beşâiri'l-İslâmiyye-Dâru's-Sirâc, Beyrut-Medine 2010.
- Cezîrî, Abdurrahman, *Kitâbu'l-fikh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2003.
- Cürcânî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali eş-Şerîf, *et-Ta'rifât*, thk. Âdil Enver Hızır, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007.
- Cüveynî, Ebu'l-Me'âli Abdulmelik b. Abdullah, *Nihâyetü'l-matlab fi dirâyeti'l-mezheb*, thk. Abdulazîm Mahmud ed-Dîb, Dâru'l-Minhâc, Beyrut 2007.
- Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, thk. Şu'ayb el-Arnaût, Hasan Abdulmün'im Şelebî, Abdullatif Hırzullah, Ahmed Berhûm, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2004.
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Dâru'l-Muğnî, Riyad 2000.
- Demircan, Adnan, *Cahiliyeden İslam'a Kadın ve Aile*, Beyan Yayınları, İstanbul 2015.
- Dirik, Mehmet, "İslâm Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2015, XXVI, ss. 229-262, 2015.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, thk. Şu'ayb el-Arnaût ve dğr. Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Dımaşk 2009.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs-Dâru's-Sekâfeti'l-Arabiyye, Dımaşk-Beyrut 1986-1992.
- Ebû Yûsuf, Yakûb b. İbrâhim, *İhtilâfu Ebî Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ*, nşr. Ebu'l-Vefâ el-Efgânî, Matba'atu'l-Vefâ, Kahire 1357.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn, *İrvâu'l-ğalil fi tahrîc-i ehâdis-i Menâri's-sebil*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1979.
- Ferruh, Ömer, *İslam Aile Hukuku*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1994.
- Gassânî, Ebû Muhammed Abdullah b. Yahyâ, *Tahrîcü'l-ehâdisi'z-zı'âf min Süneni'd-Dârekutnî*, nşr. Eşref b. Abdulmaksûd b. Abdurrahim, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad 1991.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *el-Vasît fi'l-mezheb*, nşr. Ahmed Mahmud İbrâhim, Dâru's-Selâm, Kahire 1997.
- Gümüş, Emine, *İslâm Hukukuna Göre Eşler Arasında Denklik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1999.
- Haccâvî, Ebu'n-Necâ Musa b. Ahmed, *el-İknâ' fi fikhî'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, nşr. Abdüllatif Muhammed Mûsâ es-Sübki, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts.
- Hâkim en-Nisâbûrî, Muhammed b. Abdullah, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- Hallâf, Abdulvehhâb, *Ahkâmu'l-ahvâli's-şahsiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kalem, Kuveyt 1990.
- Hatalmış, Ali, "İbn Garsiye ve Şu'ûbiye Risâlesi: Takdim ve Tercüme", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2, ss. 117-148, Adana 2017.
- Hatiboğlu, Mehmed Said, *Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti*, OTTO, Ankara 2009.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim, *Me'âlimü's-Sünen*, nşr. Muhammed Râgıb et-Tabbâh, el-Metbbaatü'l-İlmiyye, Halep 1932.

- Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Heyet, *Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*, nşr. Orhan Çeker, Mehîr Vakfî Yayınları, Konya 2016.
- Hırakî, Ebu'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin, *Muhtasar*, nşr. Ebû Huzeyfe İbrâhim b. Muhammed, Dâru's-Sahabe, Tanta 1993.
- İbn 'Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan, *Mu'cemü's-şüyûh*, thk. Vefâ Takıyyüddîn, Dâru'l-Beşâir, Dımaşk 2000.
- İbn Abdilhâdî, Muhammed b. Ahmed ed-Dımaşkî, *Tenkîhu't-Tahkîk fî ehâdîsi't-Ta'lik*, thk. Sâmi b. Muhammed Câdüllah-Abdülazîz b. Nâsır el-Habbânî, Advâü's-Selef, Riyad 2007.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah, *et-Temhîd li-mâ fi'l-Muvatta mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, nşr. Mustafa b. Ahmed el-Alevî-Muhammed Abdulkebir el-Bekrî, Vezâretü Umûmi'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Mağrib 1967.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn, *Reddül-muhtâr 'alâ Düreri'l-muhtâr şerhu Tenviri'l-ebzar*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avvid, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Beyrut 2003.
- İbn Battâl, Ebu'l-Hasan Ali b. Halef, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 2003.
- İbn Ebû Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed, *Kitabü'l-ilel*, thk. İlmî Heyet, nşr. Said b. Abdullah el-Humeyyid, Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî, Riyad 2006.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali, *ed-Dirâye fî tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*, nşr. Abdullah Hâşim el-Yemânî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Muhammed Fuâd Abdulbâkî-Muhibbîn el-Hatîb, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1960.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali, *İthâfü'l-mehere bi'l-fevâidi'l-mübtekire min etrâfi'l-aşere*, thk. Merkezü Hizmeti's-Sünne ve's-Sîre, Mecma'u'l-Melik Fehd, Medine 1994.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, thk. Abdulğaffâr Süleyman el-Bendârî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân bi-tertibî İbn Balabân*, thk. Şu'ayb el-Arnaût, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir b. Eyyub, *Zâdu'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*, thk. Şuayb el-Arnaût-Abdulkâdir el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut-Mektebetü'l-Menâri'l-İslâmiyye, Kuveyt 1994.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni*, thk. Abdullâh b. Abdulmuhsin Türki-Adulfettâh Muhammed el-Hulû, Dâru 'Âlemu'l-Kütüb, Riyad ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, thk. Şu'ayb el-Arnaût ve dğr. Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Beyrut 2009.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhim, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dakâik*, nşr. Zekerıyyâ Umeyrât, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddîn Ahmed b. Abdulhalîm, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, nşr. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım en-Necdî, Mecma'u'l-Meliki Fehd, Medine 2004.

- İbn Ziyâd en-Nisâbüri, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, *ez-Ziyâdât 'alâ Muhtasari'l-Müzenî*, thk. Hâlid b. Hâyif b. Ureyc el-Matirî, Dâru Advâi's-Selef-Dâru'l-Kevser, Riyad-Kuveyt 2005.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *et-Tahkîk fî ehâdisi'l-hilâf*, nşr. Mes'ad Abdülhamîd es-Sa'denî - Muhammed Fâris, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- İbnü'l-Harrât, Ebû Muhammed Abdulhak b. Abdurrahman, *el-Ahkâmü'l-vüstâ min hadîsi'n-nebî sallallâhü 'aleyhi ve sellem*, thk. Hamdi es-Selefî-Subhî es-Sâmerrâî, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1995.
- İbnü'l-Kattân, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Fâsî, *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı'ayn fî Kitâbi'l-ahkâm*, thk. Hüseyin Âyt Sa'îd, Dâru Taybe, Riyad 1997.
- İmrânî, Ebu'l-Hüseyin Yahyâ b. Ebu'l-Hayr, *el-Beyân fî mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi'i*, nşr. Kâsım Muhammed en-Nürî, Dâru'l-Minhâc, Cidde 2000.
- Kâdî Abdulvehhâb, Ebû Muhammed b. Ali b. Nasr, *Uyûnu'l-mesâil*, thk. Ali Muhammed İbrâhim, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2009.
- Kahveci, Nuri, *İslâm Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014.
- Karaman, Hayreddin, *Aile İlmihali*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.
- Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Kâsânî, Ebû Bekir 'Alâeddîn Ebû Bekir b. Mes'ûd, *Bedâi'u's-sanâi' fî tertibi's-şerâi'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986.
- Köse, Saffet, "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, I, ss. 101-116, 2003.
- Kudâî, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme, *Müsnedü's-şihâb*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1985.
- Kudûrî, Ebu'l-Huseyin Ahmed b. Muhammed, *Muhtasaru'l-Kudûrî fî'l-fikhi'l-Hanefî*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed 'Uveyda, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf-Mahmud Muhammed Halîl, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1998.
- Mâverdî, Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Mu'avvid-Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- Menbecî, Ebû Muhammed Ali b. Zekeriyâ, *el-Lübâb fî'l-cem' beyne's-sünne ve'l-kitâb*, thk. Muhammed Fadl Abdulaziz el-Murad, Dâru'l-Kalem-Dâru's-Şâmiyye, Dimaşk-Beyrut 1994.
- Mergînânî, Ebu'l-Hasan Burhâneddin Ali, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Ahmed Mahmud eş-Şehâde, Dâru'l-Farfür, Dimaşk 2006.
- Mevsîlî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Beşşâr Bekrî Arabî, Dâru Kubâ, Dimaşk ts.
- Mevvâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf, *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasari Halîl (Mevâhibü'l-celîl içinde)* nşr. Zekeriyâ Umeyrât, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad 2003.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1991.

- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, *Sünenü'n-Nesâî*, nşr. Mektebû Tahkiki't-Türâsî'l-İslâmî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasan Abdül Mün'im Şelebî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001.
- Nesefî, Necmeddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed, *Tilbetü't-talebe fi'l-istilâhâti'l-fikhiyye*, nşr. Hâlid Abdurrahman el-Ak, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1995.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, İdâretü't-Tıbbâ'ati'l-Müniriyye, Mısır ts.
- Pekdemir, Şevket, "Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XV/I, ss. 113-149, 2015.
- Râfîî, Ebu'l-Kâsım Abdulkerim b. Muhammed, *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- Râfîî, Ebu'l-Kâsım Abdulkerim b. Muhammed, *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*, thk. Ali Muhammed Mu'avvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- Sahnûn, Abdusselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenühî, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ebû Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1989.
- Suğdî, Ebu'l-Hasan Ali b. el-Hüseyn, *en-Nütef fi'l-fetâvâ*, thk. Selahaddin en-Nâhî, Müessesetü'r-Risâle-Dâru'l-Furkân, Beyrut-Umman 1984.
- Şâfîî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris, *el-Üm*, nşr. Muhammed Zühri en-Neccâr, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1973.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, *el-Fevâidü'l-mecmû'a fi'l-ehâdisi'l-mevzû'a*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Mu'allimî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr min ahâdisi seyyidi'l-ehyâr*, nşr. İsmâüddin es-Sabâbitî, Dâru'l-Hadîs, Kahire 1993.
- Şeyh Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Dâru Sâdır, yy. ts.
- Şîrâzî, Ebû İshak İbrâhim b. Ali, *el-Mühezzeb fi fikhî'l-İmâmi's-Şâfîî*, nşr. Zekeriyâ Umeyrat, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- Şîrâzî, Ebû İshak İbrâhim b. Ali, *et-Tenbih fi fikhî'l-İmâmi's-Şâfîî*, thk. Ali Mu'avvaz-Âdil Abdülmevcûd, Dâru'l-Erkam, Beyrut 1997.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecîd es-Selefî, Mektebetü İbni Teymiyye, Kahire ts.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Târik b. Avdillah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire 1995.
- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, thk. Abdullah Nezîr Ahmed, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1995.
- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu me'âni'l-âsâr*, thk. Muhammed Zühri en-Neccâr-Muhammed Seyyid Câdelhak, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1994.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, thk. A. M. Şâkir ve dğr. Şirketü Mektebeti ve

- Matba'ati Mustafâ el-Bâbî, 1962-1977.
- Topaloğlu, Bekir, *İslam'da Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013.
- Tusûlî, Ebu'l-Hasan Ali b. Abdusselâm, *el-Behce fî şerhi't-Tuhfe*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, İFAV Yayınları, İstanbul 2012.
- Zehebî, Şemseddin b. Muhammed, *Tenkîhu't-Tahkik fî ehâdîsi't-Ta'lik*, thk. Mustafa Ebu'l-Gayt Abdulhay Acib, Dâru'l-Vatan, Riyad 2000.
- Zerkeşî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *Şerhu'z-Zerkeşî 'alâ Muhtasari'l-Hırakî*, nşr. Abdullah b. Abdurrahman el-Cibrîn, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 1993.
- Zeydan, Abdulkerim, *el-Mufasssal fî ahkâmi'l-mer'e ve'l-beytü'l-müslim fî ş-şerî'ati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf, *Nasbu'r-râye li-ehâdîsi'l-Hidâye*, thk. Muhammed Avvâme, Müessesetü'r-Reyyân, Beyrut 1997.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Osman b. Ali, *Tebyînu'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dakâik*, Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, Bulak 1313-1315.
- Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuh*, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 1985.

The Qualifications that are Subject of Equivalence in Marriage and Their Fiqhi Effect

Abstract

This article is about the conditions of equivalence in marriage and their fiqhi effect. In this context, it is discussed what the equivalence requirements are and whether they have legal effect. To collect the material of the manuscript, related classical fiqhi and other works have been investigated in depth. Naturally, new studies have also been utilized. The findings have been systematically classified and interpreted. The issue of equivalence in marriage is often addressed within the framework of the requirement. Accordingly, the equivalence is necessary for the marriage contract to be binding. The Islamic faqihs listed some qualifications for the marriage contract to be binding, which implies the parent or his/her daughter is not authorised the power of termination. They agreed that, even if not in every condition, the equivalence is a condition in the marriage contract.

As a fiqhi term, it can be said that equivalence is defined as the man being equivalent to the woman he wants to marry in various respects, in the context of marriage contract. The main parties of the equivalence are man and woman, but during the contract it was deemed necessary that the man is equivalent to the woman, not the woman is equivalent to the man. For this reason, whether he is equivalent to the woman or not, the man can aspire to the woman and make a marriage contraction with her, if she is consent. On the other hand, if the man is not equivalent to the woman, the termination of the current contract may be in question. The termination of the marriage contract can be requested by the woman herself or by her parents. The faqihs have cited the qualifications that allow for termination as eight issues: religion, lineage, nobility, liberty, profession, property, age difference and state of imperfection. There has been no alliance of the scholars in any of these qualifications. On the contrary, there is a conflict even in the religion that is mentioned as the most important condition. As a matter of fact, a group of scholars who could be considered as minorities did not regard the equivalence as a condition of marriage in terms of establishment and binding. The opinions of these scholars who do not accept the equivalence may constitute a problem in the nature of the religious criterion. The criterion of religion includes the difference of religion or religiosity, or both. However, various situations are mentioned among the conditions of marriage, in which woman is forbidden to man or man is forbidden to woman because of the difference in religion, and eventually, the scholars agree that the a muslim woman is forbidden to a non-muslim (disbeliever) man. Therefore, it would be more appropriate to take the criterion of religion in terms of religiosity rather than religion difference. It can be said that the opinions of the faqihs who do not accept the equivalence in the context of the mentioned evidence are preferred. Accordingly, it can be considered that qualifications that are subject of equivalence have no fiqhi effect, however play a guiding role in choosing the right spouse.

Keywords: Fiqh, Marriage, Equivalence.